

3.2 Výchovné a vzdělávací strategie na naší škole

Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti.

Cílem školy je vybavit žáky kompetencemi na úrovni, která je pro ně dosažitelná a připravit je tak na další vzdělávání a uplatnění ve společnosti. Úroveň klíčových kompetencí získaných na naší škole není konečná, ale tvoří základ pro další celoživotní učení a orientaci v každodenním praktickém životě.

Klíčové kompetence	Společné postupy vedoucí k utváření kompetencí Jak toho dosáhneme?
<p><u>Kompetence k učení</u></p> <p>Umožnit žákům osvojit si strategii učení a motivovat je pro celoživotní učení</p>	<ul style="list-style-type: none"> - klademe důraz na čtení s porozuměním (obecné porozumění textu, získávání informací z textu, interpretace textu, posouzení jeho obsahu a formy), práci s textem, obrazovou informací (formální znaky – odstavce, přímá řeč, interpunkce, barva, tvar, kóta), vzájemně spolu souvisí - vedeme žáky k práci s informacemi ze všech možných zdrojů, ústních, knižních, mediálních a počítačových, včetně internetu (informace vyhledávat, třídít a vhodným způsobem používat, dávat do souvislostí) - klademe důraz na výuku cizích jazyků, především jazyka anglického - vedeme žáky k samostatnosti, k organizování si vlastního učení, probouzíme zájem o další studium v jejich životě - umožňujeme žákům realizovat vlastní nápady, vyhledané informace efektivně využívat v procesu učení - povzbuzujeme žáky při jakékoliv vzdělávací činnosti, učíme trpělivosti - vytváříme prostředí podnětné pro experiment, improvizaci, podporujeme činnostní učení žáků (= samostatná činnost žáků – např. individuální pokusy, sestavování, modelování, třídění, uvažování o hovoru, vyjadřování názorů a závěrů, formulace otázek, využití didaktických pomůcek v rukou všech žáků) - vedeme žáky k sebehodnocení (návodné otázky, žák zná hodnotící slova, zdravý odhad svého výkonu – nepodceňuje se, nepřeceňuje se, srovnává svůj výkon s ostatními nebo výkonovým stupněm, zhodnotí výkonnostní posun – žák hodnotí, co umí, co mu ještě nejde, promýšlí cesty ke zlepšení) - umožňujeme žákům sebehodnocení formou plošného srovnávacího testování žáků - individuálně přistupujeme k žákům dle potřeby - vedeme žáky k pochopení souvislostí jednotlivých poznatků z různých vzdělávacích oblastí a k vytváření úplného pohledu na život kolem sebe - propojujeme znalosti z dalších vzdělávacích oblastí - žáci vypracovávají zajímavé domácí úkoly - zapojujeme se aktivně do soutěží a olympiád
<p><u>Kompetence k řešení problémů</u></p> <p>Podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů</p>	<ul style="list-style-type: none"> - vedeme výuku tak, aby žáci řešili problémové situace, rozpoznali a pochopili daný problém a našli vlastní řešení - používáme netradiční úlohy - žák dostane možnost k obhajobě svého řešení problému, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí - podporujeme metodu „brainstorming“ na třídnických hodinách - rozvíjíme zejména učení v souvislostech
<p><u>Kompetence komunikativní</u></p> <p>Vést žáky k všestranné a účinné komunikaci</p>	<ul style="list-style-type: none"> - vedeme žáky ke vhodné komunikaci se spolužáky, s učitelem a ostatními dospělými ve škole i mimo ni - vedeme žáky k vyjadřování ve správných pojmech v příslušném oboru - žák vyjadřuje a obhájí vhodnou formou svůj názor a zároveň naslouchá názorům jiných - podporujeme a rozvíjíme písemnou formu komunikace - vedeme žáky ke spolupráci při vyučování (metody kooperativního učení) - udržujeme tradici výjezdů žáků do ciziny a rozvíjíme komunikaci v cizím jazyce - ke komunikaci využíváme školní časopis, nástěnky, webové stránky a školní rozhlas - připravujeme akce, které podporují přátelské vztahy ve třídách a mezi třídami - podporujeme komunikaci s jinými školami

<p><u>Kompetence sociální a personální</u></p> <p>Rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci vlastní a druhých</p>	<ul style="list-style-type: none"> - využíváme forem skupinové práce žáků, vzájemné pomoci při učení - rozvíjíme kooperaci a týmovou práci - vedeme žáky k ohleduplnosti a úctě při jednání s druhými lidmi - vedeme žáky k dodržování společně dohodnutých pravidel chování - upevňujeme mezilidské vztahy - učíme je zároveň k odmítavému postoji ke všemu, co narušuje dobré vztahy mezi žáky - zdůrazňujeme rovnost lidí, ohleduplnost k lidem handicapovaným, starším a nemocným - netolerujeme projevy rasismu, xenofobie a vandalství - připravujeme žáky na přijetí nové role v budoucím povolání - organizujeme výjezdy žáků - nabízíme širokou škálu aktivit na podporu všestranného rozvoje žákovy osobnosti
<p><u>Kompetence občanské</u></p> <p>Připravovat žáky jako svobodné a zodpovědné osobnosti uplatňující svá práva a plnící své povinnosti</p>	<ul style="list-style-type: none"> - respektujeme pravidla slušného chování a pravidla stanovená ve školním řádu - uznáváme individuální rozdíly mezi žáky (integrování žáci, národnostní, kulturní odlišnosti) - odmítáme hrubé zacházení, fyzický a psychický útlak - vedeme žáky k chápání a k uvědomování si svých práv a povinností - připravujeme žáky k zodpovědnému chování v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka - vedeme žáky k respektování majetku cizího i svého - vedeme k poznání našich kulturních tradic a historického dědictví s důrazem na tento region - seznamujeme se s kulturami jiných národů a podněcujeme zájem k získání znalostí našeho regionu - zapojujeme se do evropských projektů, zejména v euroregionu Silesia - orientujeme činnost k ochraně životního prostředí, k chápání environmentálních problémů (např. třídění odpadů) - zajišťujeme vhodné zázemí pro třídění odpadu a vedeme žáky k šetrnému zacházení s neobnovitelnými zdroji - zapojujeme žáky do kulturních a sportovních aktivit, do školních i mimoškolních činností
<p><u>Kompetence pracovní</u></p> <p>Pomáhat žákům poznávat a rozvíjet své schopnosti i reálné možnosti a uplatňovat získané vědomosti a dovednosti při profesní orientaci</p>	<ul style="list-style-type: none"> - vedeme žáky k bezpečné manipulaci s pomůckami, nástroji, přístroji a materiály při jejich používání ve výuce i v terénu - vedeme žáky k ochraně zdraví svého i jiných - klademe důraz na organizovanost vlastní práce, na zodpovědnost za odvedenou práci pro skupinu i společnost - doplňujeme výuku o exkurze, besedy - rozvíjíme u žáků podnikatelské myšlení (chápání podstaty, cíle a rizika podnikání) - pomáháme žákům při profesní orientaci výběrem volitelných předmětů a pestrou nabídkou zájmových útvarů - vedeme žáky k objektivnímu sebehodnocení a posouzení reálných možností při profesní orientaci - motivujeme žáky k zodpovědnosti za vlastní životní dráhu

Pokud má být základní vzdělávání skutečně užitečnou službou občanům a má-li reflektovat i jejich očekávání a individuální potřeby, nelze takového cíle dosáhnout, aniž by se změnilo tradiční chápání školy.

Škola vytváří podmínky k tomu, aby se žáci chtěli učit (dlouhodobě, celoživotně), aby byli motivováni pro učení, poznání, zkoumání, praktické činnosti a aktivně se zapojovali do procesu vzdělávání.

Naším úkolem je vzdělávat žáky tak, by mohli uplatnit své individuální předpoklady, aby se jejich vzdělávání odvíjelo od jejich zájmů, schopností, reálných hranic možností. Žákům se speciálními vzdělávacími potřebami i žákům nadaným umožňujeme začlenit se do běžného života. Ve výuce je třeba klást důraz na komunikační schopnosti, toleranci, solidaritu, spolupráci, na praktické řešení problémů, na péči o zdraví, na vztah ke kultuře atd. Dále vést žáky k samostatnosti, odpovědnosti a rozhodnosti v běžných i výjimečných životních situacích.

A to vše by se mělo utvářet v důstojném a zdravém prostředí, v němž je vztah k žákům chápán a uplatňován jako vztah k partnerům a účastníkům vzdělávání.

3.2.1 Základní postupy zabezpečující školní práci

3.2.1.1 Organizační formy vyučování

Spojení organizačních forem s vhodnými metodami rozhodujícím způsobem ovlivňuje splnění cílů výuky. Každá z rozmanitých organizačních forem vytváří i svébytný svět vztahů mezi žákem, vyučujícím, obsahem vzdělávání i vzdělávacími prostředky. ŠVP využívá následujících organizačních forem výuky:

- **Hromadná a frontální výuka**

Tato tradiční forma výuky je zvolena jako základní pro svou produktivnost. Lze při ní také dosáhnout velmi dobrých výsledků, zvláště pokud se jedná o měřitelnou úroveň znalostí a dovedností jednotlivých žáků. Rovněž náklady na ni nejsou velké. Jejím největším nedostatkem je, že žáci se často ocitají v roli pasivních příjemců informací a vykonavatelů pokynů, a proto musí vyučující vynakládat značné úsilí na udržení jejich pozornosti a na motivaci k učení. Z toho důvodu doplňujeme základní formu dalšími, které žáky vhodně, poutavě a nenásilně motivují k udržení pozornosti a probouzejí zájem o poznání. Přínosem je také to, že žáci tráví vyučovací hodinu/-y / mimo prostory tradičních učeben. Patří sem vyučování **ve speciálních učebnách** (počítačová a multimediální učebna, laboratoře, tělocvična, hala, školní dílna, školní pozemek), **vycházky a exkurze** (lisovny plastů, papírny, strojírenský podnik, zemědělské družstvo), **besedy** se zdravotními sestrami, hasiči, policií, s bývalými žáky o jejich zkušenostech ze středních škol atd.

- **Skupinová a kooperativní výuka**

Skupinové vyučování eliminuje neschopnost hromadného a frontálního vyučování přizpůsobit výuku individuálním potřebám a zájmům jednotlivých žáků. Učení ve skupině umožňuje věnovat zvýšenou pozornost komunikaci a kooperaci žáků, a proto se pro takto pojatý přístup používá označení kooperativní výuka. Při kooperativním učení je tradiční soutěživost nahrazena spoluprací a důraz je kladen na vzájemnou komunikaci mezi žáky ve skupině i mezi skupinami. K tomu je nutné nově formulovat úkoly pro jednotlivé části vyučovací hodiny. Učitel je osvobozen od neustálého výkladu, ukázkování a zaujímá roli koordinátora, poradce. Při kooperativním vyučování stráví žáci v činnosti přímo související s výukou více času než při frontální výuce. ŠVP počítá se zařazením této formy výuky na 2. stupni ve fázi procvičování a upevňování poznatků a dovedností, a to podle volby učitele a jeho osobního stylu práce. Na 1. stupni půjde spíše o přípravu komunikačních dovedností. Jsou to např. vnímavost, pozornost, správné pokládání otázek a formulování odpovědí, respektování práce druhých, základní návyky práce ve skupině apod.

- **Projektová výuka**

Při projektové výuce žáci nemají tradiční povinnost vyslechnout výklad učitele, doplněný někdy názornými ukázkami, zapamatovat si látku, umět ji reprodukovat a příp. naučené dovednosti použít. S pomocí vyučujícího se řeší určitý úkol komplexního charakteru (projekt), který buď přímo vychází z praktických potřeb. Předložený úkol musí být pro žáky zajímavý a významný, aby se s jeho řešením identifikovali a se zájmem jej řešili.

Z hlediska uspořádání projektu lze rozlišit projekty individuální (na svém projektu pracuje každý sám), skupinové (určené pro společnou práci skupiny žáků), třídní (na projektu pracuje třída jako celek) a školní (rozsáhlejší projekty pro celou školu). Projektová výuka vede k odpovědnosti, toleranci a podporuje vnitřní kázeň, žáci se učí spolupracovat, řešit problémy, je rozvíjena jejich tvořivost.

Tato forma bude uplatněna v ŠVP pouze doplňkově, a to na 1. i 2. stupni, výrazněji pak v 9. třídách ve 2. pololetí, ve fázi shrnutí a systemizace učiva, při rozvíjení globálního pohledu na svět a mezioborových souvislostí.

- **Individuální výuka**

Při této formě, používané již ve starověku a středověku, jeden učitel vyučuje, resp. řídí činnost vždy jednotlivých žáků. Každý pracuje individuálně a učivo je stanoveno pro každého zvlášť. Doba vyučování je volná, není přesně určená v časových jednotkách. Individuální výuka je běžná při tzv. doučování. ŠVP s ní počítá pro žáky se speciálními poruchami učení, v případě integrace zdravotně vážněji handicapovaných žáků nebo nedostatečně adaptovaných žáků jiného etnika (vždy je zpracován individuální vzdělávací program schválený třídním učitelem, speciálním pedagogem, výchovným poradcem, rodiči).

3.2.1.2 Výukové metody

Výuková metoda je cesta k dosažení stanovených výukových cílů, koordinovaný systém vyučovacích činností učitele a učebních aktivit žáka, který je zaměřen na dosažení učitelem stanovených a žáky akceptovaných výukových cílů. ŠVP ponechává volbu výukových metod v kompetenci každého vyučujícího, na jeho zhodnocení konkrétní učební situace – zaměření vyučovací hodiny a tématu učiva, složení třídy i svých vlastních schopností, zkušeností a osobního stylu.

Učitelé se na vyučování připravují tak, aby využívali zvláště těch metod, které rozvíjejí tvořivost žáků. K prioritním metodám patří:

- **Činnostní učení (souhrn metod = přístup)**

Základy činnostních metod a forem učení položil filozof, pedagog Jan Amos Komenský. Moderní činnostní vyučování je na vědeckém základě vytvořený, ucelený soubor aktivizujících metod a forem učení, který dává žákům prostor ke konkrétním činnostem, samostatným úvahám a tvorbě vlastních otázek. Žák zde není pouze pasivním příjemcem informací, ale projevuje vlastní iniciativu - koná, činí, přemýšlí a tvoří.

Základními principy činnostního vyučování je probouzení zájmu a nabývání nových poznatků žáky názorně, vlastní činností a prožíváním, za pomoci vhodných metodických materiálů a pomůcek. K žákovi se v rámci činnostního učení přistupuje jako k jedinečné osobnosti, která se aktivně podílí na vlastním vzdělání. Učitel podporuje rozvoj vnitřní motivace žáků ve výuce, akceptuje náměty žáků a vytváří přirozený prostor pro jejich poznávací aktivity. Činnostní učení vytváří podmínky ke vzájemné komunikaci mezi učitelem a žákem, mezi žáky navzájem, rozvíjí smysl pro týmovou práci a vede k přirozenému zapojení žáků se speciálními potřebami učení. Výsledkem činnostních postupů je zdravá individualita - žák zvědavý, otevřený. Činnostní učení vede přirozenou cestou k rozvoji tvořivosti a samostatnosti.

- **Metoda problémového výkladu**

Učitel vytyčí žákům problém, tj. takovou učební úlohu, na kterou žáci neznají odpověď a musí se k ní na základě osobních aktivit za pomoci učitele dopracovat. Postupně se seznamují s jednotlivými fázemi řešení, a tak si zařizují algoritmus postupu.

- **Heuristická metoda**

Učitel z okruhu učiva a zkušeností žáků konstruuje úlohy tak, aby pro žáky znamenaly určitý rozpor, určitou obtíž, aby od nich vyžadovaly samostatné řešení. Učitel postupně vytyčuje dílčí problémy, formuluje protiklady, upozorňuje na konfliktní situace, sám nebo společně se žáky určuje jednotlivé kroky řešení problému. Žák pozoruje objekt, sleduje jeho strukturu, průběhové vlastnosti dějů, porovnává, hodnotí, zdůvodňuje svá tvrzení, prověřuje fakta, provádí dokumentaci. Na základě této činnosti objevuje nová fakta. Touto metodou lze aktivizovat téměř všechny žáky. Určité nedostatky jsou v časové náročnosti.

- **Výzkumná metoda**

Vyžaduje od žáků samostatné hledání řešení pro celistvý problémový úkol. Činnost učitele spočívá ve výběru požadovaných učebních úloh, které by u žáků zajišťovaly komplexní tvořivé aplikace vědomostí i získaných praktických zkušeností včetně samostatného výběru již upevněných algoritmů různých řešení. Aktivita učitele v procesu výuky u této metody ustupuje do pozadí.

- **Dramatizace**

Názorné předvedení události či příběhu děje – převážně podle osobních představ aktéra. Je vhodná i pro celkové psychické uvolnění žáků a posilování sociálních vazeb ve třídě.

- **Diskuse**

Vzájemná komunikace mezi učitelem a žáky i mezi žáky navzájem při řešení didaktického problému. Metoda předpokládá u všech zúčastněných určitou sumu vědomostí vztahujících se k řešenému problému. Má význam nejen pro oblast vzdělávání, ale i pro získávání dovedností práce v týmu, pro rozvoj vzájemné komunikace a posilování vazeb mezi učitelem a žáky i mezi žáky navzájem.

- **Sokratovská metoda**

Prezentace přesně formulovaných otázek učitele žákům, kteří jsou jimi vedeni k vytváření vlastních, logicky vyvážených poznatků. V podstatě si žák vybavuje dřívější vědomosti a na základě jejich nových kombinací dochází k dalším poznatkům. Úspěch je značně závislý na správném stanovení otázky. Zdůrazňuje se logičnost, jasnost, jednoduchost a přesnost ve formulaci a jazyková správnost. Úlohy mohou formulovat i žáci.

- **Didaktické hry**

Prostřednictvím herních situací se dají s žáky řešit i složité učební úlohy, neboť hra se pro ně stává silným motivačním stimulem, který je schopen značně zmobilizovat jejich kognitivní potenciál, zejména při soutěživých hrách. Příprava je pro učitele náročná, ale využití může přispět nejen k oživení vyučovací hodiny, ale i k účinnému opakování, prohloubení a rozšíření učiva. Důležité je z her setřít rušivý didaktismus, vybírat hry s citem, vhodně je zařazovat a kvalifikovaně realizovat.

- **Situační (případová) metoda**

Spočívá v řešení problémové učební úlohy na základě konfrontace vědomostí, dovedností, názorů a postojů aktérů. Očekává se, že z nabízených řešení bude vybráno to nejdokonalejší. Vzhledem k tomu, že se nabízí několik řešení, je nezbytné, aby žáci o jejich vhodnosti a výhodách rozhodovali, což je pro ně přínosem. Problémové situace si vyžadují i mezipředmětovost přístupů, což je další pozitivní vlastnost této výukové metody.

V procesu rozhodování se odrážejí i osobnostní rysy žáků, což má diagnostický význam.

- **Inscenační metoda**

Spočívá v simulaci stanovených situací, kdy řešení se realizuje formou hraní rolí vzdělávaných žáků. Téma inscenace vyžaduje pochopení podstaty jednotlivými aktéry, prostor pro tvořivé rozvíjení jejich individuálních strategií a dostatečně silnou osobní motivaci. Hraní rolí napomáhá žákům vyjádřit osobní postoje a myšlenky.

- **Brainstorming (burza dobrých nápadů)**

Po oznámení problému každý z účastníků bezprostředně, bez jakýchkoliv dalších zábran či úvah vysloví svůj nápad na možné řešení problému. V následné fázi mají všichni aktéři povinnost podrobit jednotlivé nápady kritice. Postupně se touto cestou hledá optimální řešení. Tato metoda vyžaduje určité znalosti a dovednosti k danému tématu, včetně schopnosti kvalifikovaně diskutovat. Kvalita výsledků je značně závislá na schopnostech a erudici toho, kdo diskusi řídí.

- **Vrstevnické vyučování (učení vyučováním)**

Žák může přednést určité téma sám nebo ve spolupráci s učitelem. Učitel by měl být žákovi nápomocen při přípravě, zvláště při prvním vystoupení.

3.2.1.3 Didaktické zásady

Didaktické zásady jako obecné požadavky, které v souladu se základními zákonitostmi výuky a se vzdělávacími cíli určují její charakter, se vztahují na všechny stránky výuky a jejich cílem je zabezpečit efektivnost výuky. Tento ŠVP proto předpokládá dodržování následujících didaktických zásad:

- **Zásada komplexního rozvoje osobnosti žáka**

Učitel by si při didaktické analýze učiva měl uvědomit, jaké možnosti dává učivo pro rozvoj osobnosti žáka ve všech základních strukturách, tj. v oblasti kognitivní, emocionální i psychomotorické. Podstata učitelovy práce je vždy komplexní – současně vzdělává i vychovává.

- **Zásada vědeckosti**

Dodržování této zásady vyžaduje na jedné straně uvádět do praxe aktualizované vědecké poznatky v daném oboru, na straně druhé pak vést žáky k osvojení elementárních přístupů k vědeckému zkoumání světa při vyhledávání, zpracování a využívání informací.

- **Zásada individuálního přístupu**

Pro efektivitu vzdělávacího procesu je nutné co nejlépe poznat individuální zvláštnosti žáků a podle nich řídit vzdělávací proces, aby každý z nich měl možnost pocítit radost z úspěchu.

- **Zásada spojení teorie s praxí**

Žáci přicházejí do školy s jistými praktickými zkušenostmi a představami, které by měl učitel poznat. Jeho úkolem je výukou správné představy upevňovat a rozvíjet, nesprávné opravovat. Formulace výukových cílů v návaznosti na aplikaci přesvědčuje žáky rovněž o smysluplnosti výuky. Učitel by měl vést žáky ke vnímání rozvíjejících podnětů z okolí školy, učit je hledat v praxi potřebné informace, zpracovávat je a dokázat je v praxi opět uplatňovat.

- **Zásada uvědomělosti a aktivity**

Uvědoměle osvojené poznatky charakterizuje to, že jsou hluboce pochopené a žák na jejich základě dovede něco udělat – vysvětlit, jinak formulovat a aplikovat v praxi. Od učitele to vyžaduje explicitně formulovat cíle v oblasti porozumění a soustavně organizovat formativní hodnocení na základě kritérií dohodnutých se žáky. Tím je také podněcována myšlenková, citová i volní aktivita žáků. K tomu má učitel i řadu dalších možností.

- **Zásada názornosti**

Názornost znamená nejen použití smyslově vnímatelných pomůcek, ale též ilustraci výkladu srozumitelnými příklady a používáním dobře osvojených pojmů. Zanedbání názoru může vést k verbálním, formálním, nejasným znalostem žáků; jeho přeceňování však může brzdit rozvoj abstraktního myšlení.

- **Zásada soustavnosti a přiměřenosti**

Poznatky osvojené v určitém logickém uspořádání jsou žáky lépe chápány, zapamatovány a používány v praxi, a proto je nutné, aby učivo bylo uspořádáno podle didaktického systému tak, aby byl přístupný žákům určitého věku, aby poznatky tvořily pro žáky přijatelnou posloupnost a jeden poznatek vyplýval logicky z druhého.